

## DE WIJSHEID VAN ELVIS

[ Een reactie op bezorgde cultuurdragers door Henk Smeijsters ]

In het stuk 'Hazes is geen Hadewijch' (NRC, Zaterdags Bijvoegsel van 1 april) gaat Arnoud Veilbrief in op de zorg die een groep van cultuurdragers uitspreekt ten aanzien van de 'opstand der horden', de 'terreur van de middle of the road', de 'versoaping', 'consumptief genot' en de morele verloedering die kenmerkend is voor het 'gepeupel'. Om weerstand te bieden aan de 'meest laagdrempelige treurigheid' wordt gepleit voor een terugkeer naar intellectueel niveau, het in ere herstellen van de hiërarchie en het gezag in de cultuur, de 'hoge' tegenover de 'volkse' cultuur. Hazes is geen Hadewijch luidt de pakkende titel. Men signaleert een intellectuele verloedering die niet alleen in de vrije tijds cultuur, maar ook in opvoeding en onderwijs woekert. Intellectuele eisen aan kinderen ontbreken en ministers die zelf geen inhoudelijke hoogvlieger zijn mochten in het verleden onderwijsvernieuwingen doorvoeren waarin zelfwerkzaamheid door de leerling wordt verkozen boven het inhoudelijk vakmanschap van de leraar.

In de discussie gaat het mijns inziens om verschillende zaken. Professionals zijn steeds meer aan de leiband gaan lopen van zowel stafmedewerkers als managers. In het onderwijs worden didactische vragen uitbesteed aan gespecialiseerde centra en diensten die op basis van boekjes aan leraren voorschrijven hoe ze moeten lesgeven. Vernieuwingen worden niet vanuit het probleembewustzijn van docenten zelf gestuurd en inhoudelijke kwesties ontaarden door de topdown aansturing in regels die voorschrijven dat docenten moeten doen wat door anderen bedacht werd. Terwijl leraren met hun neus boven op het leerproces van leerlingen zitten en op basis van ervaringskennis en theoretische reflectie op het handelen goed kunnen beoordelen hoe leerlingen het beste leren, zijn het de door anderen bedachte theoretische constructies die de leraar in de rol van uitvoerder vastzetten. Maar dit betekent niet dat 'leren leren' alleen maar het product is van een voormalige minister die geen intellectuele hoogvlieger is. 'Leren leren' is geworteld in de visie dat leerlingen zelf innovatief vakmanschap moeten ontwikkelen. Het gaat daarbij om een goede balans tussen het voorbeeld van de leraar die laat zien wat vakmanschap is, demonstreert hoe nadenken en reflecteren in zijn werk gaat en de leerlingen stimuleert dit ook te doen.

Wat betreft het cultuurpessimisme lopen twee dingen door elkaar. De klaagzang over versoaping die het culturele aanbod reduceert tot de grootst gemeenschappelijke deler is niet onterecht. Wie zich de moeite neemt een avond de TV-zenders al zappend te doorvorsen stuit inderdaad op 'laagdrempelige treurigheid'. Wie de geestdodende uitwassen op een lijn zet met de popcultuur suggereert echter ten onrechte dat de 'lichte' en 'volkse' cultuuruitingen van Elvis, Hazes en vele anderen minder waard zijn dan de muziek van Bach en Beethoven. Populaire kunst is in staat op een directe manier uit te drukken wat mensen beleven, zonder een intellectuele omweg te bewandelen. In de ontnuchterende popmuziek stoot het lichaam het intellectuele muzikale bouwwerk van de troon. Elvis legde een verklaring af met de manier waarop hij zijn heupen bewoog. Zijn ritmische lijfelijke antwoord schuift de 'grote' intellectuele gedachte aan de kant. De populaire kunst bevrijdt de psyche uit de intellectuele structuren. Zij honoreert de zintuiglijkheid, de lijfelijkheid en het gevoelsleven.

Verschil maken tussen 'hoge' en 'lage' kunst, tussen klassiek en populair is van geen enkel belang. Er bestaan geen 'hogere' en 'lagere' gevoelens. Het ene gevoel is net zo legitiem als het andere. De een voelt zich geestelijk verrijkt wanneer hij de Matthäuspassion, een symfonie van Beethoven of een opera van Wagner bijwoont. De ander gaat uit zijn bol als hij aanwezig is bij een concert van de Rolling Stones, Bon Jovi of Madonna. Een riff van de Rolling Stones heeft evenveel betekenis als het openingsmotief van de Eroica van Beethoven.

Voor de culturele elite geldt als 'waardevol' wat intellectueel doorwrocht en complex is. Cultuurpessimisten schrijven honend dat in een cultuur waarin de 'feeling' de doorslag geeft het onderscheid tussen waarheid en leugen, tussen schoonheid en lelijkheid ver te zoeken is. Tegenover de directe zintuiglijke waarneming en gevoelservaring worden theorieën geplaatst die uitleggen waarom iets 'goed' of 'slecht', 'hoogstaand' of 'primitief' is. Het 'gemakkelijke' moet het ontgelden en alleen het complexe, rationele, datgene wat de vrucht is van denken heeft in hun ogen in cultureel opzicht recht van bestaan. De mens mag vooral niet 'eenvoudig' en 'gewoon' zijn gevoel laten spreken.

Muzikale composities groeiden uit tot urendurende muzikale bouwwerken. Ook een groep hedendaagse luisteraars vindt dit prachtig en laat zich meevoeren in deze muzikale breedsprakigheid. Blijkbaar is de muziek uit vroeger tijden in staat dimensies in de psyche van de hedendaagse mens aan te spreken, hetgeen bewijst dat deze muziek in een behoefte voorziet. Het is echter de vraag of deze muziek meer lof verdient dan een liedje van drie akkoorden.

De critici van het postmodernisme maken zich druk over nivellering, middelmaat en relativisme en pleiten voor een universele norm die het kaf van het koren scheidt. De comic strip mag niet naast een roman van Nabokov staan, Hazes niet naast Hadewijch. Dat wat de Lolita's lezen, zegt Alain Finkielkraut, is niet zo goed als *Lolita*. Het is allicht zo dat wie graag *Lolita* leest geen bevrediging zal vinden in wat de Lolita's lezen. Maar moeten de Lolita's *Lolita* lezen? Heeft alleen het 'esthetische gevoel' dat ontstaat als een product aan esthetische criteria voldoet, recht van bestaan? Het 'esthetische gevoel', het gevoel dat we als gevolg van de logica van de vorm ondergaan, is slechts een klein facet van wat zich in onze psyche afspeelt. Er is een de-sublimering en de-rationalisering nodig waardoor niet langer de vorm waarin iets gegoten is de maat van alle dingen is.

Het doet er niet toe of een kunstwerk voldoet aan esthetische criteria die suggereren dat er sprake is van een logische noodzaak. De muziek van Beethoven kan de muziek van Hazes niet falsifiëren. Sta mensen toe naar muziek te luisteren die huilt, smacht, schreeuwt, tiert, brult, laat mensen schuifelen, rappen, break dansen en head bangen. Sluit mensen niet op in het bewustzijn van de vorm, maar verlos hen – om met Samuel Beckett te spreken – van de foltering door het denken. 'Pulp' bestaat alleen in de ogen van de esthetici. Arnold Schönberg leidde met zijn uitspraak "Musik soll nicht schmücken, sie soll wahr sein" de muziek de atonaliteit binnen. Muziek is waar als ze in staat is dingen uit te drukken, als ze 'iets' in de psyche van de mens in beweging brengt.

**Dr. Henk Smeijsters is lector van de kenniskring Kennisontwikkeling Vaktherapieën (KenVaK), een gezamenlijke kenniskring van de Hogeschool Zuyd, de Hogeschool Utrecht en de Saxion Hogeschool Enschede**